

ЄВРОПЕЙСЬКІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ: НОВІ ВИМІРИ У ВОЄННИЙ ЧАС

Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції

ЄВРОПЕЙСЬКІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ: НОВІ ВИМІРИ У ВОЄННИЙ ЧАС

МАТЕРІАЛИ
Міжнародної науково-практичної конференції

Одеса, 16 травня 2025 року

1

Том 1

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Одеська юридична академія»

ЄВРОПЕЙСЬКІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ: НОВІ ВИМІРИ У ВОЄННИЙ ЧАС

МАТЕРІАЛИ
Міжнародної науково-практичної конференції

Одеса, 16 травня 2025 року

Том 1

Одеса
2025

УДК 005.332.2(4):316.42(477)“364”“20”(062.552)
Є 24

*Рекомендовано до друку вченою радою
Національного університету «Одеська юридична академія»
(протокол № 8 від 16.05.2025 р.)*

За загальною редакцією **С. В. Ківалова**

Є 24 **Європейські орієнтири розвитку України: нові виміри у воєнний час** : у 2 т. : матеріали Міжнар.наук.-практ. конф. (Одеса, 16 травня 2025 р.) / за заг. ред. С. В. Ківалова. – Одеса : Фенікс, 2025. – Т. 1. – 772 с.
ISBN 978-617-8430-61-0

Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Європейські орієнтири України: нові виміри у воєнний час» містять результати наукових досліджень і практичних напрацювань вчених, фахівців і військовослужбовців, здійснені в умовах повномасштабної війни. У збірнику представлено як теоретичні, так і емпіричні дослідження у галузях філософії, загальної теорії держави і права, історії права, сучасних соціально-політичних процесів, соціології та психології.

Особливу увагу приділено аналізу загроз національній безпеці в конституційному, міжнародному та європейському правовому контекстах, а також питанням трудового, соціального, земельного, аграрного та екологічного права. Окремі розділи присвячено функціонуванню економіки та підприємництва в умовах євроінтеграції.

У збірнику також розглянуто проблематику цифрової трансформації, захисту інформації та кібербезпеки в умовах воєнного часу, методику викладання іноземних мов, перекладознавство, лінгвістику і журналістику. Висвітлено наукові здобутки в адміністративному, фінансовому, морському та митному праві, реформуванні судової системи, діяльності прокуратури, правоохоронних органів та адвокатури. Окремо проаналізовано питання кримінального права, кримінального процесу, кримінології, криміналістики, судової експертизи, медико-психологічного забезпечення правосуддя, а також аспекти цивільного, сімейного, господарського права, інтелектуальної власності та патентного судочинства. Розглянуто також актуальні питання діяльності бібліотек у закладах вищої освіти та фізичної підготовки здобувачів вищої освіти.

Збірник адресовано науковцям, викладачам, здобувачам вищої освіти, а також практикам у галузях права, економіки, соціології, політології, психології, філології, журналістики та кібербезпеки.

УДК 005.332.2(4):316.42(477)“364”“20”(062.552)

Відповідальний за випуск **М. Р. Аракелян**

ISBN 978-617-8430-61-0

© НУ «Одеська юридична академія, 2025
© Автори статей, 2025

реабілітацію померлої особи шляхом продовження досудового розслідування та судового розгляду. В той же час на практиці виникають випадки, коли таке право з'являється у інших учасників кримінального провадження, проте ці порядки в чинному кримінальному процесуальному законодавстві не передбачені. У зв'язку з цим необхідно зробити висновок, що чинне кримінальне процесуальне законодавство потребує вдосконалення, а інститут реабілітації має бути відображено в рамках окремих правових норм задля унормування його регулювання та спрощення діяльності уповноважених учасників кримінального процесу.

Список використаних джерел:

1. Суховіліна А. О. Інститут реабілітації в кримінально-процесуальному праві : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2012. 207 с.
2. Ченцов В. В., Тertiшник В. М. Реабілітація жертв незаконних кримінальних переслідувань, політичних репресій та зловживань владою. Підручник для слухачівмагістратури юридичних вузів. Київ : Алерта, 2016. 324 с.

Ключові слова: право на реабілітацію, кримінальний процес.

Keywords: right to rehabilitation, criminal process.

Гуменюк Аліна Сергіївна

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
аспірантка кафедри кримінального процесу*

ДОПУСТИМІСТЬ ДОКАЗІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ: ДОКТРИНАЛЬНІ ПІДХОДИ

Фактичні дані, що отримуються в межах кримінального провадження, не набувають автоматично доказового значення лише завдяки тому, що містять інформацію щодо розслідуваного кримінального правопорушення. Для набуття статусу доказу та використання в процесі доказування вони повинні відповідати низці характеристик (властивостей та ознак), однією з яких є допустимість. Саме ця властивість виступає гарантією того, що в доказуванні використовуватимуться лише такі фактичні дані, які отримані з дотриманням встановлених законом вимог щодо належного джерела, способу їх отримання та процесуального порядку закріплення.

Характеризуючи сутність допустимості, варто, перш за все, виходити із законодавчо закріплених норм про таку властивість доказів. Так, галузевими для неї є ст. ст. 86-90 Кримінального процесуального кодексу України. Зокрема, у ст. 86 кримінального процесуального закону вказується, що «доказ визнається допустимим, якщо він отриманий у порядку, встановленому цим Кодексом» та, відповідно, «недопустимий доказ не може бути використаний при прийнятті процесуальних рішень, на нього не може посилається суд при ухваленні судового рішення». Стаття 87 встановлює поняття та окремі підстави недопустимості

доказів – «недопустимими є докази, отримані внаслідок істотного порушення прав та свобод людини, гарантованих Конституцією та законами України, міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також будь-які інші докази, здобуті завдяки інформації, отриманій внаслідок істотного порушення прав та свобод людини» [1].

Можна зауважити, що законодавець не надає однозначного й прямого визначення допустимості доказів, а радше визначає її через поняття та підстави визнання доказів недопустимими. Водночас це питання активно розробляється науковою спільнотою, що дало змогу сформувати широке коло доктринальних визначень поняття допустимості як ключової властивості доказів у кримінальному процесі.

Аналізуючи наявні наукові підходи, можна умовно виокремити кілька підходів до визначення поняття допустимості доказів. Першу групу становлять позиції науковців, які акцентують увагу на формальному аспекті допустимості, тобто відповідності процесуальних джерел та способів отримання доказів вимогам кримінального процесуального законодавства. Так, Гуртієва Л. та Лукашкіна Т. вказують, що «як доказ можна використовувати тільки відомості, які отримані із додержанням всіх вимог законодавства. Цю властивість доказів – одержання на підставі законодавства – називають допустимістю доказів» [2, с. 33; 3, с. 196]. Михеєнко М. наголошує, що у кримінальному процесі допустимо використовувати лише такі докази, які визначені в процесуальних джерелах та містять відомості про факти й обставини вчиненого правопорушення [4, с. 178]. Вапнярчук В. стверджує, що «допустимість стосується лише форми доказу і не зачіпає його змісту» та «визначається шляхом оцінки дотримання тих правил, що прямо зазначені в кримінальному процесуальному законі» [5, с. 262].

Відповідно, такий підхід зводить допустимість доказів до формально-процесуального аспекту, акцентуючи увагу лише на формальних вимогах до джерел і способів отримання доказів. Разом з тим, він не враховує належним чином роль допустимості як гарантії захисту прав людини, зосереджуючи увагу виключно на відповідності формальним вимогам. Відтак, зазначений підхід до розуміння допустимості є дещо однобоким, оскільки ігнорує її окремі змістовні аспекти.

Другу групу становлять підходи, які поряд з формальною відповідністю доказів законодавчо встановленим правилам акцентують увагу на їх здатності підтверджувати обставини, що мають значення для кримінального провадження. Зокрема, Погорєцький М. визначає допустимість як внутрішню якість доказів, завдяки якій вони здатні встановити необхідні для повного й правильного вирішення провадження обставини. Водночас автор наголошує, що допустимість охоплює процес отримання фактичних даних із законних джерел уповноваженими на це суб'єктами та закріплення їх у встановленій законом формі [6, с. 479, 481]. Подібної точки зору притримується й Тютюнник В, стверджуючи, що «під допустимістю доказів пропонується розуміти таку властивість, що обумовлена законністю їх отримання, а також здатністю підтверджувати обставини, що ма-

ють значення для кримінального провадження, що уможлиблює їх використання при прийнятті процесуальних рішень» [7, с. 185].

Аналізуючи такий підхід варто зауважити, що пропозиція розглядати допустимість як відповідність доказів вимогам закону щодо способу отримання, суб'єктів, які здійснювали таке отримання, та належного процесуального оформлення співвідноситься з першим підходом. З іншого боку, науковці додають до поняття допустимості й здатність доказів підтверджувати значущі для кримінального провадження обставини, тобто фактично інтегрують сюди змістовне наповнення належності, що розмиває межу між цими двома властивостями доказів.

У доктрині також існують й інші позиції, які вказують на ризик змішування допустимості доказів з іншими властивостями, зокрема з належністю. Так, вчені доцільно стверджують, що введення у визначення допустимості додаткової характеристики «здатності підтверджувати обставини справи» може призводити до відповідного змішування понять [8, с. 37], а отже є нерелевантним.

Підходи до визначення допустимості доказів, у яких наголошується не тільки на законності отримання фактичних даних, але й на їх юридичній придатності для використання сторонами й судом при доказуванні, складають окрему групу. В межах цієї позиції допустимість розглядається як результат позитивної оцінки відповідності доказів встановленим процесуальним нормам, що, своєю чергою, уможлиблює їх використання у доказовій діяльності учасниками кримінального провадження, включаючи суд [9, с. 206]. Акцент робиться на можливості використання фактичних даних саме через їх юридичну придатність та відповідність положенням кримінального процесуального законодавства, що забезпечує можливість суду й учасників провадження покладатися на такі докази під час ухвалення процесуальних рішень [10, с. 184]. Вбачається, що зазначене розуміння допустимості є найбільш практично орієнтованим, адже враховує не лише формальний аспект дотримання процедури отримання фактичних даних, а й їх реальну юридичну спроможність виконувати свою доказову функцію. Такий підхід дозволяє оцінювати докази не тільки з позицій формальної законності, але й з огляду на їх фактичну здатність сприяти встановленню істини у кримінальному провадженні.

На основі проведеного аналізу наукових позицій, вбачається за доцільне зробити висновок, що найбільш раціональним є розуміння допустимості доказів як комплексної процесуально-правової категорії, що включає як дотримання законності отримання й закріплення доказів, так і їх юридичну придатність для використання у доказуванні. При цьому допустимість доказів повинна чітко розмежовуватись з іншими властивостями й ознаками доказів, зокрема належністю, яка окреслює саме змістовну релевантність фактичних даних для використання у кримінальному провадженні.

Беручи до уваги місце інституту допустимості доказів у системі кримінального процесу, варто погодитися з аргументами, які розглядають допустимість як одну з фундаментальних гарантій здійснення справедливого правосуддя, адже вона спрямована на захист прав людини, забезпечення законності та обґрунто-

ваності процесуальних рішень, а також на створення умов для встановлення обставин, що підлягають доказуванню у кримінальному провадженні. Крім цього, вона виступає важливим регулятором кримінальних процесуальних правовідносин, визначаючи межі допустимої поведінки учасників процесу під час збирання, перевірки та оцінки доказів [11, с. 11]. Таким чином, допустимість доказів є не лише формальною процесуальною вимогою, але й важливим інструментом забезпечення балансу між ефективністю кримінального провадження та захистом фундаментальних прав і свобод людини.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/conv#n2096> (дата звернення: 06.04.2025).
2. Гуртієва Л., Лукашкіна Т. Теорія доказів у кримінальному провадженні : навч.-метод. посібник. Вид. 2-ге, доп. ; Нац. ун-т «Одес. юрид. академія». Одеса : Фенікс, 2024. 192 с.
3. Науково-практичний коментар кримінального-процесуального кодексу України / за ред. С. Ківалова та С. Кравченко. Одеса : Фенікс, 2020. 924 с.
4. Михеєнко М., Нор В., Шибіко В. Кримінальний процес України : підручник. 2-ге вид. К. : Либідь, 1999. 534 с.
5. Вапнярчук В. Теоретичні основи кримінального процесуального доказування : дис. ... д-ра. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2018. 509 с.
6. Погорецький М. Функціональне призначення оперативно-розшукової діяльності у кримінальному процесі : монографія. Харків : Арсіс ЛТД, 2007. 576 с.
7. Тютюнник В. Інститут допустимості доказів як гарантія ухвалення законного та обґрунтованого вироку суду : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2015. 220 с.
8. Тішин М. Забезпечення прокурором допустимості фактичних даних, зібраних за результатами проведення слідчих (розшукових) дій : дис. ... д-ра. філос. : 081 – Право. Львів, 2024. 220 с.
9. Велика українська юридична енциклопедія : у 20 т. Харків : Право, 2016. Т. 19 : Кримінальний процес, судострій, прокуратура та адвокатура / редкол.: В. Нор (голова) та ін. ; Нац. акад. прав. наук України ; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. 2020. 960 с.
10. Лобойко Л., Банчук О. Кримінальний процес : навч. посіб. Київ : Ваїте, 2014. 280 с.
11. Смирнов В. Допустимість як критерій оцінки доказів у кримінальному провадженні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2021. 24 с.

Ключові слова: допустимість доказів, властивості доказів, доказування, підходи до розуміння допустимості доказів, кримінальний процес.

Keywords: admissibility of evidence, attributes of evidence, proving, approaches to understanding the admissibility of evidence, criminal process.